

22 ביוני 2011

לכבוד
ח"כ דוד רותם
ח"כ חברי ועדת חוקה, חוק ומשפט
יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט
הכנסת
הכנסת

שלום רב,

הנדון: הצעת חוק איסור הטלת חרם, התש"ע-2010 – דיון בוועדת חוקה ביום 27.6.11 (הכנה לקריאה שנייה ושלישית)

לקראת הדיון הקבוע בוועדת החוקה ליום 27.6.11, אנו מתכבדים להגיש לכם עמדתנו לגבי הצ"ח איסור הטלת חרם, התש"ע-2010 (פ/18/2505).

יאמר מיד, כי האגודה לזכויות האזרח מתנגדת לחקיקה האמורה, בהיותה חקיקה שפוגעת בחופש הביטוי, המחאה וההתארגנות של אזרחי ותושבי מדינת ישראל, המבקשים למחות על מה שנתפס בעיניהם כעוול חברתי או פוליטי זה או אחר. חרם הוא כלי לגיטימי, חוקי ולא אלים של פעילות פוליטית או חברתית לשינוי, מחאה וביקורת. אף אם בעיני חלקים בציבור יוזמות חרם כאלו ואחרות הן מקוממות או מכעיסות, הרי שלמרות זאת אין חולק על היות כלי זה מקובל ונהוג בעולם הנאור כולו, וכן גם בישראל, והשימוש בו נעשה מעת לעת מכל קצות הקשת הפוליטית.

חקיקה זו מבקשת לאסור על שימוש בכלי מחאה לגיטימי ונפוץ של קיום יוזמות חרם, ובכך פוגעת בחופש הביטוי, המחאה וההתארגנות של גורמים מכל קצוות הקשת הפוליטית, הן מימין והן משמאל. היא אף חקיקה מפלה שכן הרושם מקריאת הצ"ח ודברי ההסבר לה הוא, שהיוזמים ראו לנגד עיניהם יוזמות חרם מסוימות בלבד אותן הם מבקשים להגביל, כדוגמת יוזמות שעניינן הכיבוש (חרם על קניית מוצרים מהשטחים או חרם אקדמי בשל הכיבוש). הצ"ח סלקטיבית כזו משמעה הגבלת ביטוי מסוים בלבד - ביטוי שהרוב הפוליטי הנוכחי בכנסת מסתייג ממנו. יש בכך כדי לפגוע בדמוקרטיה הישראלית ולערער אותה.

יובהר, כי אין בצמצום הנוסח (כפי שנעשה בקריאה הראשונה) בכדי לרפא את הפגמים שבחקיקה זו, כמפורט להלן בהרחבה. זאת אף מבלי לקחת בחשבון את כוונת היוזמים לחזור ולהרחיב את החקיקה במהלך הכנתה לקריאה שנייה-שלישית, כפי שהצהירו.

ההשלכות השליליות של הצ"ח נשארו, גם בנוסח המצומצם, רחבות ומסוכנות:

1. כאמור, הצ"ח זו, כמו הצ"ח אחרות שמקודמות בעת הזאת בכנסת, אינה שוויונית ומגבילה פעילות של עמדות ו/או קבוצות פוליטיות מסוימות בלבד, רק בשל כך שמחאה זו אינה נושאת חן בעיני הרוב הפוליטי בעת הזאת שמקדם את החקיקה. דהיינו, קידום הצ"ח משמש דרך בלתי לגיטימית להשתקת יריבים פוליטיים.

2. הצ"ח מנסה לעקוף את ההתמודדות עם ביקורת חברתית או פוליטית לגיטימית וחוקית על המדינה ועם ההשלכות שלה, ע"י פגיעה קשה ומסוכנת בעקרונות וזכויות יסוד של השיטה הדמוקרטית. יש לזכור שביקורת עשויה להיות לא נעימה ואף מזיקה כלכלית או פוליטית, אבל הדמוקרטיה מחייבת שלא להשתק אותה אלא להתמודד עימה בדרכים לגיטימיות.

3. גם אם הצ"ח מנסה לתפוס רק סוגי חרמות מסוימים, הרי שבפועל היא יוצרת דה לגיטימציה לשימוש בחרם ככלי מחאה לגיטימי, וזה כולל חרמות מכל הסוגים, כולל חרם צרכנים. יודגש, כי בישראל משתמשים אזרחים ותושבים בכלי זה על מנת להביע מחאה על מגוון נושאים חברתיים ופוליטיים ולמגוון מטרות: רק לאחרונה קראה ח"כ יחימוביץ ואחרים עימה להחרמת בנק המזרחי (סגירת חשבונות) בשל מה שנתפס על ידה כשחיתות מוסרית בבנק (פערי שכר); חרדים קוראים במשך שנים להחרמת רשתות שיווק שפועלות בשבת; ישראלים, לרבות ועדי עובדים וארגונים שונים, קוראים להחרים נופשים בטורקיה (ויודגש, כי זאת על רקע של מחאה פוליטית נגד מדינה אחרת! דבר האסור בהתאם להוראות הצ"ח דנן ביחס ישראל!); יוזמות כאלו ואחרות לפגיעה בתרומות למוסדות אקדמיים או להחרמת מרצים באוניברסיטאות בישראל, שעמדוניהם, לכאורה, נתפסו כ"לא ציוניות" מספיק בעיני המבקשים להחרים; ועוד, ועוד. כל אלה, יחשבו בלתי לגיטימיים בהתאם לרוח הצ"ח האמורה. (וככל שתעשה הפרדה בין סוגי חרמות וייטען ע"י יוזמי החוק שחרמות אלה הם לגיטימיים, הרי שאז יהיה ברור כי המטרה של היוזמים של הצ"ח דנן היא אך ורק להשתק יריבים פוליטיים).

4. להצ"ח אפקט מצנן נרחב, הפוגע בדמוקרטיה הישראלית. ידוע לכל, כי הבסיס לדמוקרטיה פעילה ותוססת הוא קיומם של מגוון עמדות, חופש ביטוי ומחאה, אפשרות לבקר את רשויות השלטון, חופש התארגנות, חופש מצפון ודעה. בהצ"ח נעשית דה לגיטימציה לעמדות מסוימות ולדרכי פעולה (חוקיות) מסוימות, שאינן נושאות חן בעיני הרוב הפוליטי בעת הזאת. רדיפה פוליטית זאת גוררת בהכרח שיתוק וצינון של פעילות פוליטית, חברתית וביקורתית בישראל, שמשמעה פגיעה ביסודות הדמוקרטיה הישראלית. מעבר לכל האמור לעיל, יש לציין ההתנגדות הנרחבת של הגורמים המקצועיים במשרד החוץ, משרד המשפטים ומשרד התמי"ת להצ"ח. אלה הביעו עמדתם לפיה יש בהצ"ח זו כדי לפגוע בישראל וביחסי החוץ שלה, בשל הפן הלא דמוקרטי שלה. התנגדות שהוועדה ויוזמי הצ"ח בחרו להתעלם ממנה באופן מופגן, בכדי לממש את שאיפתם להשתק קולות בשיח החברתי והפוליטי.

בשולי הדברים נבקש להתייחס לאמור בדברי ההסבר של הצ"ח, כאילו הצ"ח זו דומה לחקיקה קיימת בארה"ב. יובהר, כי אין דמיון של ממש בין החוק האמריקאי להצ"ח המוצעת כאן. ראשית, מטרתו של החוק האמריקאי המטפל בנושא זה (שנחקק בשנות ה-70 על רקע החרם הערבי) היתה

למנוע לחצים על חברות אמריקאיות שיחייבו אותן לשת"פ עם מדיניות של מדינות זרות הנוגדת את מדיניות החוץ האמריקאית. בניגוד מוחלט לאמור בדברי ההסבר לחוק, החוק האמריקאי אינו אוסר על אזרחים ו/או חברות אמריקאיות ליזום, להשתתף ו/או לסייע בקיומו של חרם נוכח מדיניות אמריקאית בכל התחומים, כל עוד שלא מדובר בחרם שניזום על ידי מדינה זרה ואינו מקובל על השלטון האמריקאי. ואכן כלי החרם הוא מאד פופולארי ככלי מחאה ושינוי חברתי ופוליטי בארה"ב. יותר מכך, החרם ככלי למחאה מוגן בחוקה האמריקאית בהגנה המיוחדת המוקנית לחופש הביטוי בתיקון הראשון, וככזה, מגבלות עליו נעשות במשורה. משום כך החוק האמריקאי אינו מעניק זכות לתביעה פרטית נגד מי שמעורב בחרם, אלא רק אפשרות לממשל הפדראלי לבדוק ולטפל בכך במקרים שימצא לנכון, וזאת כדי למנוע שימוש לרעה בחקיקה ופגיעה בחופש המחאה והביטוי.

לסיכום אנו מבקשים לחזור ולהדגיש, כי חרם כלכלי או אקדמי, מקומם ככל שיהיה, הינו כלי לגיטימי, חוקי ובלתי-אלים במאבקים פוליטיים וחברתיים. בשנים האחרונות אנו עדים ליוזמות החרמה שונות בישראל ובח"ל במגוון תחומים ונושאים.

גם אם מדובר ביוזמות שנויות במחלוקת או מקוממות, הרי שהן חלק מהשיח הציבורי בישראל ובעולם, וככאלו, מדינה דמוקרטית לא יכולה לאסור עליהן בחוק.

התמודדות עם ביקורת, גם אם איננה נעימה ואפילו אם יש לה השלכות כלכליות ואחרות, צריכה להיעשות במסגרת כללי המשחק הדמוקרטי. החוק החמור הזה מהווה צעד נוסף בצמצום המרחב הדמוקרטי בישראל ובהמשך ההסתגרות מפני ביקורת מבית ומחוץ.

אנו קוראים לכם להתנגד להצ"ח האמורה.

בכבוד רב ובברכה,

דן יקיר, עו"ד
היועץ המשפטי

דבי גילד-חיו, עו"ד
מקדמת מדיניות וחקיקה